

מבט על, גיליון 1389, 13 באוקטובר 2020

קרירות לפני בוא החורף

יחסי ישראל-סין על רקע הסכמי הנורמליזציה עם מדינות המפרץ

אייל פרופר

סין הגיבה בקרירות להסכמי הנורמליזציה של ישראל עם מדינות המפרץ, בשל חששה שהסכמים אלו, בחסות ארצות הברית, נבעו, בין היתר, מכוונה אמריקאית לפגוע ביחסיה של סין עם מדינות ידידות במזרח התיכון וליצור בריתות נגד סין. על רקע המתיחות הסינית-אמריקאית, אפשר להצביע על מספר סימנים לכך שנושבת רוח קרירה כלפי ישראל מכיוון סין, הבאים לידי ביטוי בעיכוב מינוי שגריר חדש לישראל, ונתק בין ראשי ההנהגות שלא שוחחו ביניהם בחודשים האחרונים. ישראל צריכה להיות מודעת לשינויים בתפיסה הסינית את מערכת היחסים בהקשר הכולל של יחסי המעצמות, ולבחון באופן פרטני האפשרויות העומדות לפניה בתוך משולש היחסים, כולל בהקשר לקידום הסכם סחר חופשי ושיתופי פעולה בנושאי חדשנות. לצד שימור היחסים האסטרטגיים עם ארצות הברית, ישראל צריכה להימנע מצעדים פומביים נגד סין שיהפכו אותה למדינה שמסומנת בראייתם במחנה האנטי סיני.

אחד העקרונות המרכזיים המוצהרים תדיר במדיניות החוץ הסינית הוא קריאה לפתרון סכסוכים באמצעות משא ומתן ודיאלוג, ולא באמצעות הפעלת כוח. כך קראה סין לפעול גם במהלך משברי הגרעין עם איראן וצפון קוראה. "הסכמי אברהם" לכינון שלום ונורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות ובחריין, הם תולדה של הידברות ישראלית ממושכת עם שתי מדינות ערביות, והם אף עשויים להוות שלב קונסטרוקטיבי לקידום הסדרי שלום נוספים במזרח התיכון. מדוע אם כן נמנעה סין לברך את ישראל לאחר חתימת ההסכמים?

ואכן, התגובה הסינית להסכמים בין ישראל לאיחוד האמירויות ובחריין הייתה צוננת. [בתגובה רשמית](#) שנמסרה ב-14 באוגוסט, יום לאחר ההכרזה על הנורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות, מסר דובר משרד החוץ כי "סין רשמה לפניה הדיווחים הרלוונטיים, כולל אלו לפיהם ישראל תעצור סיפוח של שטחים פלסטיניים וכי היא מחויבת למציאת פתרון קבוע וצודק לסוגיה הפלסטינית". ב-14 בספטמבר - יום לפני חתימת "הסכמי אברהם" לכינון שלום ונורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות ובחריין בחסות נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ - ובתגובה לשאלה לגבי החלטת ישראל ובחריין לכוון קשרים דיפלומטיים, הגיב [דובר משרד החוץ](#) הסיני כי "סין רשמה לפניה דיווחים בתקשורת בנושא. סין רואה בחיוב צעדים שמסייעים להפחתת המתיחות במזרח התיכון ומקדמים שלום ויציבות, ומביעה תקווה שהצדדים שמעורבים ישירות יעשו צעדים ספציפיים להחזיר הסוגיה הפלסטינית לשולחן המשא ומתן בהקדם". הדובר, המייצג את הקו הרשמי בבייג'ינג, התעלם מהאירוע החגיגי בבית הלבן ובתקשורת הסינית הודגש כי האירועים נועדו לסייע לנשיא טראמפ לקראת הבחירות לנשיאות, שייערכו בנובמבר. כותרת [מאמר](#) במהדורה בסינית של שינחואה, סוכנות הידיעות הסינית, שאלה "האם ההצגה המדינית של ארצות הברית יכולה להביא שלום למזרח התיכון?".

מומחים סינים למזרח התיכון, שדבריהם בתקשורת הינם ביטוי לא רשמי לעמדת סין, העריכו כי להסכמים הישג בילטרלי מוגבל, לצד יצירת בעיה עמוקה יותר. זאת, מאחר והסוגייה הפלסטינית נדחקה לשוליים ותהווה "פצצת זמן" שתצית קונפליקט חדש בין ישראל והפלסטינים. במאמרי דעה העריכו חוקרים סינים כי ההסכמים נועדו לבדוד את איראן, כמו גם את האחים המוסלמים וטורקיה, באמצעות יצירת ציר שיכלול את ישראל, מדינות המפרץ וארצות הברית.

קרירות התגובה הסינית נובעת, ככל הנראה, מראיית ההסכמים חלק מאותה תחרות אסטרטגית שמתפתחת מול ארצות הברית והחשד כי כל התפתחות הנרשמת ברחבי הגלובוס בחסות ארצות הברית – משמעותה בכוח או בפועל פגיעה באינטרסים סינים. וכך, בראייה סינית, הסכמי הנורמליזציה נבעו בעיקר מהחלטה של ארצות הברית להפוך את המזרח התיכון לאחד ממוקדי התחרות הגלובלית, תוך יצירת בריתות אזוריות, שיחקקו את רגלי סין מאותן מדינות שבהן הצליחה בעשור האחרון להשיג דריסת רגל מדינית וכלכלית, ביניהן ישראל ומדינות המפרץ.

ביולי 2018 ביקר הנשיא שי ג'ין-פינג באיחוד האמירויות - ביקור ראשון של מנהיג סיני לאחר כמעט 30 שנה. היחסים בין המדינות שודרגו לרמה של "שותפות אסטרטגית כוללת" (comprehensive strategic partnership), כותרת המתנוססת מעל יחסיה של סין עם למעלה מ-20 מדינות, אך לא עם ישראל) וכללו חתימה על 13 הסכמים כלכליים ושיתופי פעולה בתחום האנרגיה. הנשיא שי הגדיר את היחסים כדוגמה לבניית אמון הדדי ושיתופי פעולה בסוגיות אזוריות ובינלאומיות. בתקופה זו, טרם פרוץ משבר מגפת הקורונה, גם היחסים עם ישראל התקדמו לשביעות רצונם של הסינים. באוקטובר 2018 ביקר בישראל סגן הנשיא וואנג צ'י-שאן (Wang Qishan), המנהיג הבכיר ביותר שהגיע לישראל מאז משבר הפאלקון בשנת 2000. מינויו לראש ועידת החדשנות בין המדינות, לצד ראש הממשלה בנימין נתניהו, היווה הצהרה סינית בדבר כוונה לשדרג את הסכם "שותפות כוללת בחדשנות" שנחתם בין המדינות.

אולם, נראה כי שנתיים לאחר מכן, המתרחשות המתעצמת בין סין לארצות הברית משפיעה על התייחסות מדינות שונות, וביניהן ישראל ואיחוד האמירויות, ליחסיהן עם סין, והסינים מבחינים בכך. התגובה הסינית להסכמי הנורמליזציה כללה חזרה על כך ש"הם רשמו לפנייהם את המידע שפורסם" - תגובה המשקפת עלבון מכך ששתי מדינות במזרח התיכון המוגדרות ידידות של סין, אחת ברמה של "שותפות אסטרטגית", לא עדכנו אותה רשמית במהלכים שהובילו להסכמים, וכן מהעובדה שנציגות מסין אפילו לא הוזמנה כאורחת לאירועי החתימה. ההסכמים תרמו לתחושה הסינית שמדובר בצעד אמריקאי נוסף, הפעם במזרח התיכון, שמכוון לפגוע בהתפתחותה הגלובלית של סין. אף אפשר שתחושה זו תוביל, בין היתר, להערכה סינית מחודשת לגבי מערכת היחסים המדינית עם ישראל בעידן החדש.

התגובה הסינית כלפי ההסכמים עם מדינות המפרץ מצטרפת להיבטים נוספים שמעידים, כנהוג אצל הסינים בעקיפין, על התקררות מסוימת בהתייחסות הממשל בבייג'ינג ליחסים עם ישראל. בין היתר, ההנהגה הסינית לא מינתה זה למעלה מארבעה חודשים שגריר חדש לשגרירות בתל אביב, במקום השגריר דו ויי (Du Wei), שמת במפתיע מדום לב ב-17 במאי 2020 בביתו בהרצליה. בתקופה זו נערכו לפחות שני סבבי מינויים ובין היתר מונו, באישור הנשיא שי ג'ין-פינג, שגרירים למדינות מפתח וביניהן פקיסטן ודרום אפריקה, אולם לא הוכרז על מינוי חדש לישראל. מעבר לכך, בחודשים האחרונים קיימו נשיא סין ושר החוץ הסיני שיחות רבות עם עמיתים בעולם ובמזרח

התיכון. בין היתר שוחח הנשיא שי עם מלך ערב הסעודית ומלך מרוקו, וב-20 ביולי עם יו"ר הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס. שר החוץ וואנג יי ערך מפגש וידאו (ב-6 ביולי) עם כל שרי החוץ של הליגה הערבית, וקיים שיחות בילטרליות עם שר החוץ המצרי (ב-29 ביוני וב-5 ביולי), שר החוץ של ערב הסעודית (24 ביולי, 17 בספטמבר), ושרי החוץ של איראן, ירדן, מרוקו ואלג'יריה. אך הסינים לא ביקשו לקיים שיחות בדרג ההנהגה עם ישראל, גם לא בסמיכות לשיחה שניהל הנשיא עם ראש הרשות הפלסטינית (בעבר שמרו הסינים על איזון בשיחות ההנהגה עם ישראל והפלסטינים). הסינים קיימו בתקופה זו קשר מדיני עם ישראל בדרג נמוך יותר מדרגי ההנהגה: סגן שר החוץ לה יו-צ'יאנג (Le Yucheng) קיים שיחת וידאו ב-18 ביוני עם מנכ"ל משרד החוץ דאז יובל רותם, ומשרד החוץ הסיני דיווח על מפגש וידאו שנערך עם ישראל (24 בספטמבר) ברמת ראשי אגפים בנושא הגרעין האיראני, שבמהלכו הדגישה סין כי היא מתנגדת לפרישת ארצות הברית מההסכם עם איראן ומצעדיה החד-צדדיים, ותפעל לשמרו.

עם זאת, במסר לרגל היום הלאומי של סין (1 באוקטובר) אמר הממונה על השגרירות הסינית בישראל כי שתי המדינות ימשיכו לפעול לקידום היחסים ביניהן, וסיפר בין היתר כי "צוותי משא ומתן משתי המדינות סיכמו את סבב הדיונים האחרון של הסכם סחר חופשי (FTA), ושניהם הביעו נכונות להגיע להסכם במועד מוקדם מהמתוכנן. עד סוף השנה הנוכחית, תתכנס ישיבת הכנה למפגש החמישי של ועידת החדשנות ישראל-סין ותתגבשנה תכניות לשיתוף פעולה עתידי". סוגיות אלו משלבות בתוכן אינטרסים בעלי חשיבות לישראל בתחום הסחר, לצד אינטרסים סיניים בתחום החדשנות הטכנולוגית. לאור התפתחות תחרות המעצמות, בייחוד סביב הבחירות בארצות הברית, ולאור סימני הצינה הנושבים מבייג'ינג, מומלץ כי ישראל תבחן היטב ותתקף באופן מושכל את גישתה ומדיניותה לכל אחת מסוגיות אלו, ולצד שמירה על היחסים האסטרטגיים ההדוקים עם ארצות הברית תימנע מצעדים פומביים נגד סין. על הדרג הבכיר בישראל לשמר קשר ישיר עם דרגי ההנהגה בסין, באופן שיאפשר העברת מסרים ישירים בסוגיות בעלות חשיבות לישראל, כמו הגרעין האיראני, ולזכות בהקשבה של הגורמים המדיניים בבייג'ינג ולא באיבתם, אשר עלולה להשליך בעתיד גם על פעילות דיפלומטית נגד ישראל במזרח התיכון ובפורומים בינלאומיים.